

obr. 1 Průzkumný letoun Cessna 172 Archeologického ústavu AV ČR používaný k systematickému leteckoarcheologickému průzkumu a snímkování historické krajiny od roku 1997. ■ Survey aircraft Cessna 172, belonging to Archaeological Institute of Academy of Science of the Czech Republic used for systematic air survey of historic landscape since 1997. ■

Archeologie v České republice: evidence a ochrana památek, průzkum krajiny

Martin Gojda Archeologický ústav Akademie věd České republiky

Předložená studie je stručným přehledem o základních charakteristikách české archeologie na konci 20. století. Přináší informace o způsobech evidence archeologických památek, o jejich praktické a legislativní ochraně v systému archeologických institucí, a představuje také aplikaci netradičních způsobů průzkumu kulturní krajiny pomocí nedestruktivních metod.

1. Úvod

Zájem o vyhledávání a terénní výzkum nemovitých archeologických památek, o jejich evidenci a ochranu má na území České republiky (historické země Čechy a Morava, západní část bývalého Československa) dlouhodo-

bou tradici. Nejstarší zprávy o nálezech vykopaných ze země zaznamenal již koncem 17. století vzdělaný jezuita Bohuslav Balbín, ale byla to až doba českého národního obrození (zhruba 1750-1850), v níž došlo k velkému rozmachu zájmu o pravěkou a zejména slovanskou minulost země. Významného vědeckého ocenění se hmotným pramenům dostalo z pera zakladatele slavistiky Josefa Dobrovského, který jejich význam pro poznání předhistorických dob ztotožnil s významem písemných pramenů pro studium historie. Nejvýznamnější český historik 19. věku a tvůrce první koncepce českých dějin František Palacký jako první upozornil roku 1839 na nutnost chránit hmotné památky pro jejich jedinečnost a nena-

hraditelnost, čímž položil základy tradice ochrany národního kulturního dědictví.

Od konce romantického (starožitnického) období zájmu o vykopávky a předhistorické nálezy se s příchodem pozitivismu stává česká archeologie důležitou součástí historických věd. Počátkem 40. let 19. století je založen archeologický sbor při Národním muzeu, roku 1850 se na pražské universitě poprvé přednáší archeologie a o čtyři roky později je vydáno první číslo *Památek archeologických*, základního periodika české archeologie, které vychází dodnes. První "vědecká" syntéza pravěku a slovanského období u nás je vydána v letech 1866-68 (J. E. Vocel: *Pravěk země české*). V první polovině 20. století se nadále prohlubuje tradiční dělení na archeologii pravěkou a slovanskou, v duchu tzv. *Siedlungsarchaologie* se hledají cesty ke ztotožňování pravěkých a raně středověkých kultur s etniky a kmeny zmiňovanými v písemných pramenech. Ve slovanské archeologii se tomuto směru dostává mohutného impulsu ukončením nacistické okupace po roce 1945, kdy se jako reakce na předchozí německou propagandu programově usiluje o to, aby archeologické výzkumy prokázaly vysokou kulturní vyspělost starých Slovanů. Po komunistickém převratu roku 1948 se tzv. slovanská archeologie dostává na výsluní celospolečenského zájmu, její rozvoj je štědře podporován vládnoucími elitami a výsledky rozsáhlých terénních výzkumů jsou využívány k ideologickým a propagandistickým účelům. Teprve v období tzv. normalizace po sovětské okupaci roku 1968 státní ideologická role archeologie v Československu upadá. Tzv. tradiční paradigma, v němž se archeologie namnoze nachá-

zí dodnes, spočívalo především ve snaze hledat vzájemné vztahy mezi kulturami a změny kultur vysvětlovat migračními teoriemi. Pozornost se věnovala vytváření typologicko-chronologických schémat.

V posledním desetiletí se zásadně změnilы podmínky, v nichž se nachází česká archeologie. V praxi došlo k obrovskému rozvoji stavebních aktivit, které vyvolaly potřebu rozsáhlé koncipované záchranné archeologické sítě. Širokého uplatnění se dostalo nedestruktivním metodám průzkumu, aplikovaným zejména v projektech krajinné (prostorové) archeologie, počítačovému archivování terénních dat a jejich analytickému zpracování pomocí geografických informačních systémů (GIS). Také teoretická archeologie znamenala značný posun od tradičních témat např. k problematice sídelní dynamiky pravěkých populací (strukturní změny osídlení a jejich příčiny, symbolický rozměr kulturní krajiny, teorie sídelních areálů aj.).

2. Charakter evidence archeologických památek

Nejrozsáhlejší systém evidence archeologických nemovitých památek (tzv. nálezíšť, lokalit) a terénních akcí na území Čech vlastní Archeologický ústav Akademie věd České republiky (dále jen AÚ). V její kartotéce a složkách obsahujících originální zprávy o nálezech z katastrů jednotlivých obcí je obsaženo na 80 tisíc hlášení a zpráv. Od roku 1992 jsou tyto informace převáděny do počítačové databáze. Přednostně je tato Archeologická databáze Čech (ADC) plněna hlášeními, které průběžně docházejí do archívu nálezových zpráv ve formě hlášení o nových

Obr. 2 Dvojice hradišť u obce Čejč (okr. Hodonín) identifikovaná pomocí vegetačních příznaků: tmavé linie indikují opevňovací příkopy, které jsou dnes zarovnané a na povrchu terénu jsou viditelné pouze díky odlišné výšce, barvě a hustotě obilí v době vegetačního období. ■ Two hillforts near Čejč (Hodonín region) identified with the help of crop marks: dark lines show fortification ditches. These are leveled and now only visible due to different height, color and density of cereals at the vegetation season. ■

výzkumech a terénních akcích zpracovaných do podoby náleзовých zpráv. Tato hlášení jsou již od 60. let též pravidelně publikována ve sborníku Výzkumy v Čechách (např. na přelomu 80. a 90. let jich za každý kalendářní rok bylo více než 500). Dalšími zdroji, jimiž je ADČ kontinuálně plněna, jsou hlášení z období let 1919 - 1992. Kompletně jsou dnes do ADČ převedeny i údaje z publikovaných soupisů náleзовých zpráv, které jdou zpět až k roku 1919. Dále sem byly transponovány některé větší databázové soubory z regionů, např. ze severozápadních a východních Čech. ADČ byla koncipována jako první krok k vytvoření jednotného systému evidence archeologických nálezů na území Čech. Veškeré lokalizovatelné záznamy v ADČ jsou převedeny do sítě zeměpisných souřadnic (jednotná, tzv. prostorová identifikace archeologic-

kých nálezů - PIAN - byla v zavedena již v 80. letech). Základní evidenční jednotkou této databáze je tzv. archeologická akce (prostorově vymezený výzkum, průzkum, ojedinělý nález apod.). Pro plnění a operativní využívání ADČ byl zaveden systém, v němž každá instituce, která pro ADČ poskytne svoji kartotéku či databázi terénních archeologických akcí, má právo ji plně využívat.

Druhá nejrozsáhlejší evidenční databáze je uložena v Ústavu archeologické památkové péče severozápadních Čech v Mostě. V systému MS ACCESS je v ní uloženo na 50 tisíc položek, které obsahují zprávy o archeologických akcích ve výše uvedeném regionu prakticky od nejstarších dob. Také zde jsou lokalizovatelná naleziště prostorově identifikována na mapě, nikoli však plošně (v polygonech, jako je tomu u ADČ), nýbrž bodově.

3. Ochrana archeologických památek

Ačkoliv již v době romantického a národně obrozeného rozvoje zájmu o archeologické památky sílí postupně přesvědčení o nutnosti jejich ochrany, byly to pouze památky historické a umělecké, jimž byla v rámci mnohonárodnostní habsburské monarchie (jejíž součástí byly také české země) věnována určitá péče. Nicméně ve druhé polovině 19. století se v Čechách postupně vytvořila síť amatérských konzervátorů a spolupracovníků vídeňské Centrální komise pro výzkum a udržování památek historických a uměleckých a archeologického sboru Národního muzea (téměř legendární se v polovině 19. století stala terénní aktivita vlasteneckého pátera Václava Krolmuse). Je s podivem, že po vzniku samostatného československého státu (1918) se až do jeho zániku (1938) nepodařilo vydat zákon o ochraně kulturních památek, ačkoliv již v roce 1919 byl v Praze založen Státní archeologický ústav, který spolu s Národním muzeem vyvíjel aktivitu na poli záchrany ohrožených archeologických lokalit. První právní normy o archeologických památkách a jejich ochraně a o provádění archeologických výkopů byly vydány až v době německé okupace (tzv. Protektorát Čechy a Morava) v roce 1941. Teprve po osvobození země v roce 1945 proklamovala první poválečná ústava ochranu kulturních památek státem.

Zásadní význam však mělo teprve vydání zákona o kulturních památkách č. 22 v roce 1958, který platil po dobu téměř třiceti let. Tímto aktem byla poprvé legislativně zajištěna ochrana všech druhů památek včetně archeolo-

gických, a to jak movitých tak i nemovitých. Hlavním argumentem nutného zabezpečení právní ochrany byla nenahraditelnost památek a celospolečenský zájem na jejich uchování. Kromě památkového zákona se zejména vzhledem k ochraně archeologických objektů ničených při stavebních akcích stal významným stavební zákon č. 50 z roku 1976 a později také vyhláška č. 105/1981 o dokumentaci staveb.

Až v roce 1987 vstoupil v platnost nový památkový zákon (č. 20/1987), který platí do současné doby. Ten přinesl některé důležité úpravy památkové ochrany, zejména nové předpisy týkající se archeologických výzkumů a nálezů. Podle znění tohoto zákona může archeologické výzkumy provádět pouze Archeologický ústav Akademie věd, respektive tzv. oprávněné organizace (univerzity, muzea, ústavy památkové péče), které mají pro takovou činnost personální i materiální předpoklady. Zásadně není povoleno provádět archeologické výkopy soukromým osobám, spolkům či zájmovým kroužkům. Ohlásit nálezy porušené při zemních pracích jsou podle tohoto zákona povinny jak soukromé osoby, tak i organizace. Než místo odborně prohlédne zástupce Archeologického ústavu či oprávněné organizace (resp. minimálně po dobu pěti pracovních dnů ode dne oznámení nález), nesmí být pokračováno ve stavebních pracích. Náklady záchranného archeologického výzkumu byl povinen hradit každý, kdo stavební činností způsobil narušení památky ukryté pod povrchem. Ve znění zákona č. 242 z roku 1992 (novela památkového zákona), jehož zavedení do právních norem si vyžádaly celospolečenské změny po pádu komunistického režimu, hradí záchranné archeologické výzkumy

Obr. 3 Středověká plužina poblíž Heřmanic u Žandova (okr. Česká Lípa): pásky záhumenicové plužiny lesní lánové vsi jako typický projev tzv. vrcholné (německé) kolonizace středověkých Čech (13.-14. století). ■ Mediaeval fields close to Heřmanice near Žandov (Česká Lípa region): strip field system of a forest founded village - typical example of so called high (German) colonization of mediaeval Bohemia (the 13 - 14 centuries). ■

zická osoba - při jejímž podnikání došlo k porušení archeologické památky. Z toho vyplývá, že oproti zákonu č. 30/1987 nejsou tyto výzkumy povinny hradit fyzické osoby v tom případě, že stavební práce nejsou prováděny v rámci podnikání. V takovém případě hradí finanční náklady na výzkum organizace, které je provádějí.

V praxi vypadá situace tak, že investor jakékoliv stavební akce je ze zákona povinen ohlásit tuto skutečnost Archeologickému ústavu AV ČR, který na základě podkladů dodaných investorem vyhodnotí možnost ohrožení archeologických situací na místě staveniště a předloží návrh hospodářské smlouvy na archeologický dozor, event. na předstihový a záchranný výzkum. Tato smlouva obsahuje také specifikování finančních nákladů na archeologický do-

zor/výzkum/dokumentaci/zpracování nálezů, které hradí investor. Protože záchranné archeologické výzkumy provádějí také ostatní instituce (tzv. oprávněné organizace, viz výše), vznikly na území bývalých krajů tzv. archeologické komise, složené ze zástupců všech archeologických pracovišť působících v příslušném regionu. Jejich cílem je spolupráce s orgány státní správy a samosprávy, a koordinace při přebírání velkých stavebních akcí jednotlivými pracovišti.

Již na počátku devadesátých let začaly rozsáhlé diskuse o potřebě zcela nového památkového zákona. Byly vytvořeny odborné skupiny včetně archeologické subkomise (svolávané od roku 1990 Státním ústavem památkové péče v Praze), jejichž úkolem bylo sladit zájmy všech zainteresovaných stran. For-

mulace nového zákona pak měla vyjadřovat konsensus mezi odborníky z různých památkových odvětví na jedné straně a mezi podnikateli a památkáři na straně druhé. Ačkoliv se původně předpokládalo, že zákon bude předložen do parlamentu v průběhu druhé poloviny 90. let, nestalo se tak dosud. Současné odhady hovoří o tom, že k tomu dojde v roce 2002 nebo 2003. Ve prospěch ochrany archeologické části kulturního dědictví hraje významnou roli zejména skutečnost, že v roce 2000 ratifikovala Česká republika mezinárodní právní akt, tzv. maltskou konvenci o ochraně archeologických památek. Plnění tohoto závazku jistě nebude bezproblémové, ale je v zájmu státních orgánů - zejména v době, kdy vláda usiluje o rychlý vstup do Evropské unie - aby byly vytvořeny co nejlepší podmínky k jeho zdárnému zvládnutí.

Závěrem této kapitoly poznamenejme, že podle stávajícího památkového zákona jsou veškeré movité archeologické nálezy - získané jakýmkoliv způsobem, tedy náhodou anebo cíleným výzkumem - národním majetkem, který je uložen ve sbírkových institucích, resp. muzeích. Soukromá osoba tedy nemůže vlastnit ani jednotlivý archeologický předmět, ani sbírku těchto předmětů. Přitom platí, že za oznámení náhodného archeologického nálezu má nálezce právo na odměnu, a to až do výše ceny materiálu v případě, že předmět je vyroben z drahého kovu, anebo až do výše 10% jeho kulturně historické hodnoty určené na základě odborného posudku.

V současné době jsou největší problémy související s ochranou archeologických památek spojeny s rozsáhlou činností "hledáčů pokladů" - prospektorů, kteří jsou vybaveni špičkovými

detektory kovů. Jejich aktivity jsou zaměřeny na pravěká hradiště a místa, kde byly v minulosti objeveny například hromadné nálezy zlatých mincí, šperků, bronzových nástrojů apod. Zdá se, že se již přiblížila doba, kdy bude tento problém bude třeba řešit zásadním způsobem, a to jak legislativně (za dnešního stavu je prakticky nemožné - pomineme-li možnost policejního zátahu na hledače v akci - usvědčit pachatele z porušení památkového zákona), tak prakticky. Jistě by nebylo na škodu využít při řešení tohoto úkolu zkušeností z jiných zemí, kde byly vyvinuty speciální programy pro nasměrování zájmu nelegálních prospektorů ke spolupráci s archeology (např. Dánsko, Velká Británie).

4. Síť archeologických institucí

V Čechách fungovaly tradičně čtyři druhy archeologických institucí. Největším a jediným výlučně archeologickým pracovištěm byl od doby svého založení (1919) do roku 1993 Archeologický ústav (nejprve jako Státní archeol. ústav, od padesátých let do počátku let devadesátých součást Československé akademie věd, nyní Akademie věd České republiky) v Praze. Jeho úkolem je v první řadě vědecká práce, dále shromažďování údajů o archeologických akcích a evidence archeologických nemovitých památek na území Čech (tzv. Archiv nálezových zpráv, dnes též ADC, viz kap. 2), vydávání odborných archeologických periodik (Památky archeologické, Archeologické rozhledy), shromažďování vědecké literatury (největší archeologická knihovna v republice) a v neposlední řadě i provádění terénních předstihových

Obr. 4 Slatina (okr. Litoměřice): ukázka dobře zachovaného okrouhlého půdorysu středověké vesnice s velkou návší, kostelem a mladší zástavbou. ■ Slatina (Litomerice region): example of a well preserved round plan mediaeval village with big green, church and later buildings. ■

a záchranných výzkumů. Do konce 80. let vedl ústav také poměrně velký počet tzv. systematických výzkumů na neohrožených lokalitách, což se dnes děje pouze ojediněle a na malých, pečlivě vytipovaných plochách. Působnost pražského Archeologického ústavu je omezena na Čechy, podobnou činnost na Moravě (východní polovina České republiky) provádí tatáž instituce se sídlem v Brně. Dalšími archeologickými pracovišti jsou univerzitní katedry. Nejstarší z nich jsou Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou Filozofické fakulty University Karlovy (Praha) a Katedra archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovi univerzity (Brno). V posledním desetiletí byly založeny další dvě katedry archeologie, a to v Plzni (Západočeská univerzita) a v Opavě (Slezská univerzita). Jejich úkolem je především výuka a vědecká práce. Archeologická praco-

viště jsou dále součástí muzejní sítě. Největší koncentraci archeologů mají hlavní zemská muzea, resp. Národní muzeum v Praze a Moravské zemské muzeum v Brně, a dále bývalá krajská muzea. Většinou jedno odborné místo archeologa mají pro svou činnost rezervována okresní muzea, archeologové často působí také v oblastních a městských muzeích (též po jednom, větší počet jich má pouze městské muzeum v Praze). Vedle osvětové činnosti provádějí někteří muzejní archeologové také záchranné výzkumy. Ze zákona jsou muzea jedinými sbírkotvornými institucemi v zemi, takže obhospodařují (shromažďují, ošetřují a deponují) movité archeologické památky. Konečně je třeba uvést ústavy památkové péče, v nichž má archeologie také zastoupení. V brzké době dojde k novému administrativnímu dělení země, vzniknou

nové kraje a zanikne současná síť okresů. V souvislosti s tím se změní statut mnoha muzejních pracovišť.

Po pádu komunistického režimu byly v první polovině devadesátých let zakládány další dva druhy archeologických pracovišť, které jsou obě zaměřeny na tzv. smluvní činnost. V první řadě se jedná o Ústavy archeologické památkové péče (ÚAPP), které vznikly roku 1993. Tehdy došlo v rámci zásadní restrukturalizace Akademie věd České republiky k rozsáhlé personální redukci Archeologických ústavů. V této obtížné situaci, kdy došlo k ohrožení fungujícího systému ochrany archeologických památek, to bylo ministerstvo kultury, které vyšlo vstříc potřebám archeologie. Stalo se zřizovatelem nových institucí, které uzavírají hospodářské smlouvy s investory staveb a provádějí předstihové a záchranné výzkumy na území, které archeologicky obhospodařují (např. střední Čechy, severozáp. Čechy, Morava). Tyto ústavy dostávají ze státního rozpočtu jen minimální finanční příspěvek na provoz, který je tak z velké části závislý na příjmech z kontraktů uzavřených s investory. Dalším druhem archeologického pracoviště jsou soukromé archeologické společnosti. V České republice fungují zatím pouze dvě: Archaia a Archeos (pro zajímavost uveďme, že v sousedním Polsku existuje údajně mnoho desítek těchto soukromých společností). Zatímco prvně jmenovaný ústav provádí kromě drobných akcí především rozsáhlé a finančně náročné terénní akce, a také provozuje archeologický skanzen, druhý je zaměřen na přírodovědné analýzy a zpracování ekofaktů z archeologických výzkumů a tuto svoji hlavní činnost doplňuje uzavíráním kontraktů na záchranné akce spíše menšího rozsahu.

V České republice působí také řada zájmových kroužků, zaměřených zejména na rekonstrukci života pravěkých komunit (stavby replik pravěkých sídel) a na experimentální archeologii (staré výrobní postupy - zpracování kovů, výroba keramiky a nástrojů apod.). Většina z nich je zaměřena na výchovu mládeže.

5. Průzkum historické krajiny a nedestruktivní metody prospekce

V posledních letech se část české profesionální archeologické komunity orientuje na aplikaci metod krajinné archeologie. Znamená to odklon od tradičního přístupu, který je zaměřen na výzkum tzv. nalezišť, tedy vybraných bodů sídelní sítě, směrem ke studiu prostoru a sídelního chování pravěkých komunit v krajině. Protože hlavní zájem je soustředěn na vztahy uvnitř větších prostorových celků, jsou používány metody vyhovující terénnímu průzkumu velkých ploch (krajin). Tyto metody mají kromě vysoké prospekční efektivity další význam, který je činí stále atraktivnější z hlediska ochrany památek: jsou šetrné k archeologické části kulturního dědictví díky jejich nedestruktivní (resp. málo destruktivní) povaze. Projekty krajinného průzkumu vybraných regionů mají význam jak pro řešení závažných teoretických otázek soudobé archeologie, tak i pro monitorování stavu rozmanitých kategorií kulturní krajiny: nadzemních staveb, destruovaných a v reliéfu zachovaných památek a pohřbených archeologických situací.

Nejdůležitějšími nedestruktivními způsoby průzkumu krajiny jsou povrchové průzkumy (sběry), letecký prů-

zkum a geofyzikální prospekce. Nejlepší výsledky pro poznání dynamiky sídelních procesů přináší kombinace dvou, případně všech tří metod. Tato zkušenost je potvrzena rozsáhlými průzkumnými projekty, které probíhají v Archeologickém ústavu AV ČR Praze (oddělení prostorové archeologie) prakticky od počátku devadesátých let. Od roku 1991 probíhá kontinuálně program leteckoarcheologické prospekce a leteckého snímkování, v témže roce byl zahájen také česko-britský projekt Ancient Landscape Reconstruction in Northern Bohemia zaměřený na sledování sídelní struktury a podoby kulturní krajiny ve dvou vybraných krajinných transektech severní poloviny Čech, a to převážně aplikací jednorázových plošných povrchových sběrů. Od roku 1997 probíhá v pražském Archeologickém ústavu AV ČR šestiletý vědecký projekt, v české archeologii na přelomu století nejrozsáhlejší a finančně i personálně nejlépe zajištěný, nazvaný Sídelní prostor pravěkých Čech. Přínos nedestruktivních metod archeologického výzkumu. Částka uvolněná na nákup investičních prostředků pro tento projekt umožnila řešitelskému týmu získat cenné přístroje a technické vybavení (např. průzkumný letoun Cessna 172, 2 caesiové magnetometry, stanici GPS), které dnes Archeologický ústav řadí mezi špičkovou evropskou pracoviště v oboru krajinné/prostorové archeologie. Terénní data jsou v projektu zpracovávána jak tradičními, tak moderními počítačovými způsoby (zejména GIS) a ukládána ve formě databází. Kromě uvedené instituce je třeba alespoň zmínit činnost Ústavu archeologické památkové péče severozápadních Čech. V souvislosti s rozsáhlými záchrannými akcemi na skrývkách v hnědouhelné pá-

nevní oblasti řeší některé dílčí projekty tohoto pracoviště otázky vývoje a změn sídelní struktury v pravěku, a to nejen na regionální úrovni, nýbrž i v obecné rovině. Navíc se zde jako na jediném mimo-pražském pracovišti praktikuje systematický letecký průzkum. Lze tedy shrnout, že v Čechách to jsou tyto dva ústavy, jejichž strategie směřuje k pochopení vztahů mezi osídlením a krajinou, k poznání charakteristik osídlovacího procesu od dob nejstarších zemědělců po vrcholný středověk.

Z nejdůležitějších výsledků, které dosavadní koncepce krajinného průzkumu v Archeologickém ústavu AV ČR přinesla, uveďme například:

1. Odhalení existence rozsáhlých kruhových/oválných ohrazení, které podle počtu dosud evidovaných lokalit tvořily v pravěké krajině (převážně starší eneolit - michelsbergská kultura, kultura s nálevkovitými poháry - a starší doba železná/halštát) významný typ stavby. Obecně vzato se prokázalo, že fenomén ohrazování byl v pravěkých Čechách mnohem rozšířenější než se kdy předpokládalo před zahájením leteckého průzkumu.

2. Evidence rozsáhlých sídelních areálů koncentrovaných na hranách nad údolím. Změny v sídelní topografii, resp. opouštění sídelních areálů bylo v pravěku mnohem méně časté než se původně předpokládalo (spíše v horizontu několika tisíciletí než staletí). Docházelo spíše k lokálním posunům obytných areálů pravěkých komunit.

3. Často se nacházejí na jednom místě pozůstatky obytných (např. neolitických) a pohřebních (např. pozdně eneolitických/starobronzových) areálů.

4. Bylo evidováno několik desítek dosud neznámých opevněných sídel umístěných na výrazných terénních polohách (ostrožnách), které se obvykle označují termínem hradiště. Na některých již dávno známých hradištích byly odhaleny fortifikační prvky (příkopy), o nichž se nevědělo.

5. Výrazně se zvýšil absolutní počet pravěkých sídlišť, zejména na teritoriu tzv. starého sídelního území (střední a dolní toky hlavních českých řek Labe, Vltavy a Ohře).

6. Závěr

Můžeme tedy shrnout, že v České republice se v současné době rozvíjí jak teoretické bádání, tak terénní výzkumy, respektive výzkumné projekty zaměřené na řešení důležitých témat současné archeologie, které kombinují obě stránky archeologické činnosti (teoretickou a praktickou). Sběr dat a jejich zpracování se stále častěji provádí moderními (mimo jiné i nedestruktivními) metodami průzkumu a pomocí vyspělých technických zařízení a počítačových programů. Naprostá většina terénní činnosti je zaměřena na záchranné akce. To je dáno potřebou, již vyvolal počátkem devadesátých let obrovský rozmach stavební aktivity v zemi. Většina archeologických pracovišť je proto zaměřena tímto směrem, takže archeologickému dozoru se až na výjimky podaří monitorovat většinu velkých stavebních akcí a řadu akcí menšího rozsahu. Stále však není vyřešena definitivní podoba nového památkového zákona. Zdá se, že by bylo třeba zvýšit počet soukromých archeologických společností (v situaci, kdy nejsou finanční prostředky na zvý-

šení počtu státních institucí), protože za současné situace by se uplatnily. Ještě větší měrou to platí o situaci v blízké budoucnosti, kdy v případě přijetí České republiky do Evropské unie nastane v zemi další rozsáhlá stavební činnost, spojená v tomto případě zejména s budováním moderní komunikační (dálniční) sítě.

Literatura

- Gojda, M. 2000: Archeologie krajiny. Vývoj archetypů kulturní krajiny. Academia. Praha.
- Krušinová, L. 1993: Archeologie v současných právních předpisech, Zprávy České archeologické společnosti, Supplément 20.
- Kuna, M., Křivánková, D., Krušinová, L. 1995: Archiv 2.0. Systém archeologické databáze Čech. Praha.
- Princ, M. 1999: Archeologické nálezy, kulturní památky a jejich ochrana. In: Archeologické nemovité památky okresu České Budějovice I. (Beneš, A., Michálek, J., Zavřel, P. eds.) Praha - České Budějovice.

Summary:

Archaeology in the Czech Republic: landscape survey, recording and protection of monuments

The paper brings a brief survey of archaeology in the Czech Republic at the turn of the 20th century. It contains a set of information on the system through which sites and monuments in this country have been recorded, on the protection of archaeological sites - both legislative and practical, on the system of archaeological bodies in the country and also on the application of landscape survey in current landscape projects. The non-destructivity principle of survey methods such as aerial reconnaissance or fieldwalking has been considered an important trend in recent developments of archaeological fieldwork. It has been noted that most of the existing archaeological institutes are focused on rescue and contract archaeology as a consequence of a boom in the construction and building activities since the beginning of the 1990'.